

FRÁSÖGN

af 63. þingi Norðurlandaráðs í Kaupmannahöfn 1.–3. nóvember 2011

Sextugasta og þriðja þing Norðurlandaráðs var haldið í Kaupmannahöfn 1.–3. nóvember sl.. Af hálfu Íslandsdeildar Norðurlandaráðs tóku þátt í þinginu Helgi Hjörvar, formaður, Álfheiður Ingadóttir, Árni Þór Sigurðsson, Illugi Gunnarsson, Lúðvík Geirsson og Siv Friðleifsdóttir, auk Lárusar Valgarðssonar ritara.

Helstu mál á dagskrá Norðurlandaráðsþingsins voru leiðtogafundur Norðurlanda, norræn utanríkismálaumræða, deila Noregs, Íslands, Færeyja og ESB um makrílveiðar, rannsóknir á mænuskaða, stjórnsýsluhindranir og lagasamstarf á Norðurlöndum, og eftirfylgni yfirlýsingarinnar um norræna tungumálastefnu, auk veitingar verðlauna Norðurlandaráðs og kjör forseta og varaforseta Norðurlandaráðs fyrir árið 2012.

Leiðtogafundur Norðurlanda, með þátttöku forsætisráðherra Norðurlanda og leiðtoga Grænlands, Færeyja og Álandseyja, var fyrst á dagskrá. Fjallað var um hin opnu norrænu samfélög, að nokkru leyti í ljósi árásanna í Noregi 22. júlí sl. Mikil samstaða var meðal þátttakenda í umræðunni um að standa vörð um mikilvæg gildi í norrænum samfélögum á borð við lýðræði, gagnsæi, öryggi, frelsi og jafnrétti.

Jens Stoltenberg, forsætisráðherra Noregs, þakkaði öðrum Norðurlandabjóðum stuðninginn eftir árásirnar og sagði að norræna svarið við slíkum árásum væri meira lýðræði og opnari samfélög, en aldrei einfeldni. Hann sagði að meginverkefni norrænna samfélaga að þessu leyti væru fólgin í að styðja við málfrelsi, og aðlögun og þátttöku í samfélaginu.

Jóhanna Sigurðardóttir, forsætisráðherra, sagði að bent hefði verið á að misjöfn skipting aukinna tekna og lífsgæða valdi aukinni spennu innan samfélaga, og að það væri áhyggjuefni hvernig gjá væri að myndast í hinum vestræna heimi milli fjármálageirans og almennings og sumpart milli stjórnámálanna og almennings. Einnig sagði hún að mæta þyrfti ógn af hópum á Norðurlöndum með sterk tengsl við alþjóðlega glæpastarfsemi en tryggja jafnframt hið opna samfélag á lögmætum grunni.

Helgi Hjörvar, formaður flokkahóps jafnaðarmanna, sagði að á síðustu árum hefði orðið vart aukins ójafnaðar í okkar heimshluta, samfara stjórnlausum vexti alþjóðlega fjármálakerfisins, og að beina þyrfti augum aftur að verkefnum sem snúa að því að auka jöfnuð í norrænum samfélögum, ekki síst í því að sýna ungu fólki þá virðingu að þau hafi öll tækifæri og hlutverk á vinnumarkaði.

Siv Friðleifsdóttir, formaður flokkahóps miðjumanna, sagði að áskorun norrænna samfélaga fælist meðal annars í því að svara hvernig hægt væri að tryggja þátttöku fólks í samfélögunum í stað þess að fólki fyndist það standa utan fyrir samfélagið, sem og að svara hvaða leið væri fær til að stuðla að því að stjórn málaumræðan væri ekki með því móti að almenningur missti traust á stjórnámálönnum.

Álfheiður Ingadóttir, formaður flokkahóps vinstri sósíalista og grænna, sagði að fordómar, græðgi og ójöfnuður hefði aukist í norrænum samfélögum á síðustu árum. Eina leiðin til að mæta öfgum og hatri væri að vinna gegn fordómum gegn minnihlutahópum, að vinna gegn félagslegum undirboðum og myndun fátækrahverfa, og að tryggja að allir hefðu sömu möguleika án tillits til kynferðis, aldurs, trúar, uppruna og kynhneigðar.

Norræna utanríkismálaumræðan, með þátttöku norrænu utanríkismálaráðherranna, helgaðist meðal annars af áherslum á samstarf um norðurskaut, samstarf við nággranna í vestri, samstarf norrænna sendiráða, Sameinuðu þjóðirnar, Palestínu, og stafrænt öryggi.

Erkki Tuomioja, utanríkisráðherra Finnlands, var talsmaður norrænu utanríkisráðherranna. Hann fór yfir helstu mál til umfjöllunar hjá ráðherrunum og helstu áfanga á árinu, þar á meðal samstöðu yfirlýsingu norrænu ráðherranna í samræmi við tillögu 13 í

Stoltenberg-skýrslunni, ákvörðun um að styrkja Norðurskautsráðið og undirskrift Nuuk-samkomulagsins um leit og björgun á norðurslóðum.

Tillaga Norrænu ráðherranefndarinnar um nýja samstarfsáætlun um norðurskaut fyrir árin 2012–2014 var samþykkt. Helsta inntak samstarfsáætlunarinnar er að styðja við sjálfbæra þróun á svæðinu í samræmi við kröfur og óskir íbúa og umhverfislega sjálfbærni. Áhersla verður lögð á byggðapróun, að viðhalda umhverfi norðurskautsins og líffræðilegum fjölbreytileika, að dreifa upplýsingum um loftslagsbreytingar, að styðja við sjálfbæra atvinnustarfsemi og að styðja við menntun og frjáls félagasamtök íbúa.

Katrín Jakobsdóttir, samstarfsráðherra, hafði framsögu um tillöguna fyrir hönd ráðherranefndarinnar. Hún sagði að áætlunin fæli í sér verkefni og pólitískar aðgerðir til að styðja við sjálfbæra þróun á norðurslóðum með velferð íbúa í forgrunni.

Helgi Hjörvar var talsmaður Norðurlandaráðs í umræðunni og sagði ráðið sammála áherslu samstarfsáætlunarinnar á íbúa norðurskautssvæðisins. Hann benti á að Grænlandingar væru fyrirmynd annarra inúíta í samstarfi á norðurslóðum, en samstarfsvettvangur inúíta á Grænlandi, í Kanada, Alaska og Kamtsjatka er Heimskautsråd inúíta (Inuit Circumpolar Conference -ICC). Helgi fjallaði einnig um umferð farþegaskipa á norðurslóðum, annars vegar um að aðeins væri tímaspursmál hvenær slys yrði og hins vegar um að taka þyrfti til pólitískrar umræðu losun þeirra á koldíoxíði (CO₂) út í umhverfið, sem við núverandi aðstæður kæmu engin gjöld fyrir.

Einnig var samþykkt tillaga Norrænu ráðherranefndarinnar um stefnumið varðandi samstarf við nágranna Norðurlanda í vestri. Með nágrönnum í vestri er átt við héruð í Kanada við Atlantshafið, ríki Bandaríkjanna við Atlantshafið, Írland og Skotland. Stefnumiðunum er ætlað að stuðla að frekari þróun núverandi samstarfs og að styrkja tengslin við nágrannana. Samstarfið skal byggja á sameiginlegum áskorunum og hagsmunum sem fylgja fámennum dreifbýliskjörnum á stórum landsvæðum, löngum vegalengdum, köldu loftslagi, auðlindum hafsins og auknum siglingum um norðurskaut.

Jonas Gahr Støre, utanríkisráðherra Noregs, fjallaði í utanríkismálaumræðunni um myndun norræns tengslanets um stafrænt öryggi, umfjöllun utanríkisráðherranna um aukið samstarf norrænna sendiráða og aukið samstarf Norðurlanda á vettvangi Sameinuðu þjóðanna.

Sænski þingmaðurinn Jan Lindholm fór í andsvar við ræðu Støre og spurði um afstöðu Noregs til stöðu Palestínu, en á fréttamannafundi norrænu utanríkisráðherranna fyrr um daginn höfðu þeir lýst yfir áhyggjum af harðnandi samskiptum milli Ísraels og Palestínu vegna samþykktar aðildar Palestínu að UNESCO. Á fréttamannafundinum kom fram að Norðurlöndin hefðu ekki mótað sameiginlega afstöðu til málsins en gerlegt væri að móta slíka afstöðu. Støre svaraði því til að hann skynjaði samstöðu meðal norrænu utanríkisráðherranna um meginþætti tveggja ríkja lausnar.

Árni Þór Sigurðsson spurði Villy Søvndal, utanríkisráðherra Danmerkur, hvort útlit væri fyrir að danska ríkisstjórnin mundi fylgja fordæmi íslensku ríkisstjórnarinnar og leggja fram þingsályktunartillögu um að viðurkenna Palestínu sem sjálfstætt og fullvalda ríki. Søvndal svaraði að það væri nauðsynlegt að í lausn málsins fælist viðurkenning á rétti Palestínumanna til sjálfstæðs og sjálfbærs ríkis en að næstu skref Dana yrðu að fylgjast áfram með samningaviðræðum kvartettsins svokallaða við deiluaðila.

Umræður um umhverfismál snerust meðal annars um makrílveiðar og siglingar á norðurslóðum. Samþykkt var tillaga umhverfis- og náttúruauðlindanefndar um að Norræna ráðherranefndin stuðli að lausn ágreinings ESB, Noregs, Íslands og Færeyja um makrílveiðar. Tillagan felur í sér að lausn deilunnar sé aðkallandi verkefni sem beri að raða í forgang, að styrkja beri þá vísindalegu þekkingu sem nýtist við mat á stærð og útbreiðslu makrílstofnsins, og að stuðla beri að nýtingarskipulagi sem auki sjálfbærni veiða í Norður-Atlantshafi og draga úr hættu á ágreiningi.

Í framsöguræðu Cecilie Tenfjord-Toftby fyrir hönd umhverfis- og náttúruauðlindanefndar kom fram að fiskveiðikvótar deiluaðilanna væru nú 45% hærri en

vísindaleg ráðgjöf Alþjóðahafrannsóknaráðsins (ICES) gerði ráð fyrir, sem væri ofveiði sem allir deiluaðilar töpuðu á og skapaði hættu á að makrílstofninn mundi þurrkast út.

Álfheiður Ingadóttir lýsti yfir stuðningi Íslandsdeildar við tillöguna. Hún benti á að deilan snerti Danmörk þar sem það veiddi stóran hluta af kvótum ESB. Hún benti enn fremur á að um fjórðungur makrílstofnsins hefði verið innan íslenskrar lögsögu á fæðutímabili árið 2010 og aukið þyngd sína um 60%. Þá sagði Álfheiður að íslensk stjórnvöld legðu áherslu á að ná samkomulagi til að koma í veg fyrir ofveiði og tryggja sjálfbærar veiðar.

Þá voru samþykkt tilmæli til norrænu ríkisstjórnanna um að þær efli innan ramma Nuuk-samkomulags Norðurskautsráðsins norrænt samstarf um eftirlit með höfum á norðurskautssvæðinu og að í anda samkomulagsins verði stofnuð norræn viðbragðssveit á sjó á norðurslóðum sem í verði einingar úr landhelgisgæslu og björgunarsveitum landanna. Einnig að ríkisstjórnirnar samræmi betur aðgerðir innan landanna og milli Norðurlanda við vinnu Alþjóðasiglingamálastofnunarinnar (IMO) við gerð bindandi reglna um smíði, búnað og rekstur skipa (Polar Code) sem sigla um norðurskaut, þannig að löndin geti talað einum rómi, að um leið og þær reglur Alþjóðasiglingamálastofnunarinnar liggja fyrir verði þær fléttaðar inn í reglugerðir í löndunum, og að ríkisstjórnirnar beiti sér fyrir að sú krafa verði gerð til stórra farþegaskipa að þau hafi samflot á tilteknum siglingaleiðum í norðurskautshöfum þar sem talið er að það auki siglingaöryggi. Síðan, að lokum, að ríkisstjórnirnar líti til reynslu af Kaupmannahafnarsamkomulaginu við gerð og samþykkt á breiðum alþjóðasamningi til að sporna gegn mengun í norðurskautshöfum og að þær geri úttekt á því hvernig norrænu löndin geta fjármagnað aukinn kostnað við eftirlit og viðbúnað þar.

Í umfjöllun um velferðarmál var meðal annars samþykkt tillaga velferðarnefndar um mænuskaða sem upphaflega var lögð fram af Íslandsdeild Norðurlandaráðs. Efni tillögunnar er að fela nefnd sérfróðra vísindamanna og lækna að safna upplýsingum og gera yfirlit yfir norrænar og aðrar rannsóknir og meðferðir við mænuskaða, í formi skýrslu, að gera tillögur um úrbætur á rannsóknnum og meðferðum á mænuskaða, að gera rannsókn á þátttöku fólks með mænuskaða á vinnumarkaði og að vinna að norrænni gæðaskrá um mænuskaða.

Í framsöguræðu formanns velferðarnefndar, Sivjar Friðleifsdóttur, kom fram að þörf væri að gera betur í málefnum mænuskaðaðra og rifjaði hún upp brautryðjendastarf Auður Guðjónsdóttur stjórnarformanns Mænuskaðastofnunar Íslands á þessu sviði sem og mikilvægi Jóhanns Péturs Sveinssonar, fyrrverandi formanns Sjálfsbjargar. Vegna umfjöllunar Norðurlandaráðsþings um mænuskaðatillöguna afhentu Auður Guðjónsdóttir og Siv Friðleifsdóttir daginn áður forseta Norðurlandaráðs, Bertel Haarder, bænaskjal með undirskriftum 8.500 kvenna til stuðnings tillögunni.

Stjórnsýsluhindranir og vinna gegn þeim var til umfjöllunar á Norðurlandaráðsþinginu, auk þess sem þær komu við sögu í óundirbúnum fyrirspurnatíma norrænu samstarfsráðherranna og á málþingi í tengslum við þingið. Vinnan gegn stjórnsýsluhindrunum miðar að því að auðvelda frjálsa för einstaklinga og viðskipta milli norrænna landa með því að uppræta kerfisbundnar hindranir í stjórnsýslu. Samstarfsráðherrarnir gáfu skýrslu til þingsins um fjölda hindrana sem rutt hefði verið úr vegi síðasta árið og hvaða hindranir unnið væri við að fjarlægja. Hindranir sem rutt hafði verið úr vegi voru þrettán talsins, þar á meðal þeirri hindrun að nemendum sem sóttu um nám í sænskum háskólum væri raðað í mismunandi hópa eftir því hvort aðgangseinkunnir þeirra væru sænskar eða útlenskar.

Í óundirbúnum fyrirspurnatíma norrænu samstarfsráðherranna spurði Siv Friðleifsdóttir sænska samstarfsráðherrann, Ewa Björling, um í hvaða farvegi mál íslenskra námsmanna í Svíþjóð væru sem hefði verið neitað um félagslegar bætur þar, sem á Íslandi væri litið á sem brot á norrænum samningum. Björling svaraði að frá og með áramótum 2011/2012 giltu sömu reglur fyrir alla á Norðurlöndum þar eð reglugerð ESB á þessu sviði hefði verið aðlöguð EES. Hún vildi hins vegar ekki leggja mat á hvernig sænska ríkið mundi bregðast við gagnvart þeim íslensku námsmönnum sem teldu að á sér hefði veri brotið fyrir þann tíma.

Upplýsingaþjónustan Halló Norðurlönd hélt einnig málþing um stjórnsýsluhindranir í tengslum við Norðurlandaráðsþingið. Helgi Hjörvar, sem tók þátt í málþinginu fyrir hönd flokkahóps jafnaðarmanna, sagði að ef til vill væri tímabært að koma á fót sérstökum norrænum umboðsmanni vegna stjórnsýsluhindrana, sem almennir borgarar gætu leitað til þegar þeir teldu á sér brotið varðandi norræna samninga.

Auk þess var samþykkt tillaga Norrænu ráðherranefndarinnar um uppfærða samstarfsáætlun norræna lagasamstarfsins. Í samstarfsáætluninni, sem er á ábyrgð norrænnar ráðherranefndar um lagasamstarf, sem í sitja ráðherrar dómsmála, er meðal annars tekið fram að lagafrumvörp skuli þegar það á við innihalda greinargerð um sambærilega löggjöf annars staðar á Norðurlöndum og að styðja skuli við og þróa enn frekar óformlegt samstarf embættismanna um að skiptast á reynslu og spara vinnu í tengslum við innleiðingu ESB-/EES-gerða.

Í umfjöllun um menningarmál var meðal annars á dagskrá skýrsla Norrænu ráðherranefndarinnar um eftirfylgni norrænu yfirlýsingarinnar um tungumálastefnu frá árinu 2006. Christine Edda Antorini, barna- og kennslumálaráðherra Danmerkur, mælti fyrir skýrslunni. Hún minnti meðal annars á að eitt af markmiðunum með norrænni tungumálastefnu væri að allir Norðurlandabúar geti fyrst og fremst átt samskipti hver við annan á skandinavísku tungumáli, þ.e. dönsku, sænsku og norsku. Antorini greindi meðal annars frá því að skandinavísku tungumálin hefðu fengið aukinn sess í kennslu í mörgum Norðurlöndum á síðustu árum. Í Finnlandi hefði til að mynda verið hafin nokkur verkefni til þess að gera sænsku meira spennandi fyrir unga finnskumælandi Finna.

Árni Þór Sigurðsson sagði mikilvægt að ekki væri gefinn afsláttur við eftirfylgni yfirlýsingarinnar, að þingmenn fylgdust vel með starfi ríkisstjórnanna á þessu sviði og að stöðugt væri leitað nýrra leiða til að auka tungumálaskilning, sérstaklega hjá ungu fólki. Hann fagnaði jafnframt áherslu Norðmanna á tungumál í formennskuáætlun þeirra í Norrænu ráðherranefndinni fyrir árið 2012.

Verðlaun Norðurlandaráðs voru afhent í Konunglegu tónlistarakademíunni í tengslum við Norðurlandaráðsþingið og hlaut Gyrðir Elíasson bókmenntaverðlaun ráðsins. Í þakkarávarpi sínu lýsti Gyrðir því hvernig norrænir höfundar, Íslendingasögurnar og íslenskar þjóðsögur hefðu haft áhrif á hann. Hann fjallaði einnig um að ekki mætti gleyma mikilvægi samlífs við land og náttúru sem væri jafn mikilvægt og menntun borgarasamfélaga, því „undir allri steinsteypunni er enn þá mold“.

Finnar fara með formennsku í Norðurlandaráði árið 2012. Kimmo Sasi var í lok Norðurlandaráðsþingsins kjörinn forseti Norðurlandaráðs árið 2012 og Silvia Modig varaforseti. Í þakkarræðu sagði Sasi að Norðurlöndin ættu að standa vörð um velferðarkerfi sín, bæta þau með því að læra hvert af öðru og að í sameiningu gætu þau gert velferðarlausnir að útflutningsvöru. Hann sagði einnig að þrátt fyrir góða vinnu nefndar um stjórnsýsluhindranir, upplýsingaþjónustunnar Halló Norðurlönd og annarrar tvíhliða landamæraþjónustu þá hefðu þingmenn, með þingmenn í Norðurlandaráði fremsta í flokki, það hlutverk að fjalla um stjórnsýsluhindranir og sjá til þess að við undirbúning lagafrumvarpa heima fyrir sé höfð hliðsjón af löggjöf nágrannalandsanna. Sasi lagði einnig áherslu á aukna pólitíska þýðingu norðurskautsins og sagði af því tilefni að Norðurlöndin hefðu þýðingarmiklu hlutverki að gegna í Norðurskautsráðinu og ættu að stuðla að því að það yrði sjálfstæð alþjóðastofnun með eigin fjárhag og að samstarfsáætlun Norrænu ráðherranefndarinnar um norðurskaut, með íbúa þess í fyrirrúmi, væri góður grundvöllur fyrir Norðurlönd að nýta sér tækifæri vegna breytinga á norðurslóðum.

Þing Norðurlandaráðs haustið 2012 verður í Helsinki 30. október – 1. nóvember. Árið 2012 er afmælisár í norrænu samstarfi, en þá verða liðin 50 ár frá undirritun Helsinkisáttmálans og 60 ár frá fyrsta þingi Norðurlandaráðs.

Frekari upplýsingar má nálgast hjá ritara Íslandsdeildar Norðurlandaráðs og á vefsvæðinu www.norden.org.